

1 SOCIÁLNÍ INOVACE VYMEZENÍ, VÝZKUM A VEŘEJNÁ POLITIKA

VLADIMÍR HYÁNEK, JAKUB PEJCAL

OBSAH

Vymezení sociálních inovací	3
Pojetí Evropské komise	6
Výzkum sociálních inovací	7
Sociální inovace v evropských politikách a vztah k neziskovému sektoru	10
Strategické dokumenty týkající se sociálních inovací	14
Další strategie se vztahem k sociálním inovacím	15
Podpora sociálních inovací	17
Další relevantní dokumenty	18
Zdroje	20

"V osmdesátých a devadesátých letech se inovační agenda zaměřovala výlučně na podniky. Bylo to období, kdy byly ekonomické a sociální otázky považovány za oddělené, ekonomika produkovala bohatství, společnost utrácela, a to v 21. století už není pravda. Odvětví, jako je zdravotnictví, sociální služby a vzdělávání, mají tendenci růst, a to jak s ohledem na jejich podíl na HDP, tak i při vytváření zaměstnanosti, zatímco jiné obory upadají. Z dlouhodobého hlediska bude inovace v oblasti sociálních služeb nebo vzdělávání stejně důležitá jako inovace ve farmaceutickém nebo leteckém průmyslu. "

Diogo Vasconcelos (1968 - 2011). Guide to social innovation: DG Regional and Urban Policy European Commission, 2013

VYMEZENÍ SOCIÁLNÍCH INOVACÍ V HISTORICKÉM KONTEXTU

Sociální inovace nemají jasné hranice: odehrávají se ve všech sektorech, veřejném, neziskovém i tržním. Skutečně nejvíce kreativních aktivit se děje na rozhraní jednotlivých sektorů.

(Murray et al, 2010, 3)

Ani dnes, přestože vědecké poznání v této oblasti již podstatně pokročilo, není pojem sociální inovace zcela ukotven. Nicholls a Murdock tento fakt částečně vysvětlují tím, že toto slovní spojení má v rámci každé vědní disciplíny trochu jiný význam a jiné souvislosti. Ocitujme si příslušnou pasáž: *“Sociologové, ekonomové, antropologové a politologové (krom jiných) se věnují této otázce více než století, ale... nejasnosti přetrvávají (Cantor et al., 1992). Pro sociology je ono “sociální” sférou lidské aktivity, pro antropology to odkazuje na nastavení společnosti/komunity, rituály a vztahy. Pro mnoho ekonomů je tento pojem nejsrozumitelnější ve vztahu k externalitám produkovaným tržními aktivitami, případně jakožto náhodný faktor na individuální křivce užitku. Pro politology je “sociální” často rámováno fenoménem veřejného statku a interpretováno v kontextu s utilitářskými politickými cíli a určeno analýzou nákladů a výnosů.”* (Nicholls a Murdock, 2012, 6).

Je tedy zřejmé, že pojmová jednota na tomto poli skutečně nepanuje. To je samozřejmě problém, neboť fenomén evidentně interdisciplinární lze jen obtížně řešit pouze na poli jedné vědy - a mezioborovou spolupráci komplikuje pojmová neshoda.

Historické analýzy inovací v prostředí vyspělých ekonomik většinou identifikují několik vln technologických změn. Každá z těchto vln je samozřejmě odlišná od té předchozí a tím i od těch, jež následují. Na druhé straně mají společné určité sociální a hospodářské výsledky, resp. jejich typy. A každá z těchto vln s sebou nese nějakou převratnou technologii, doposud nevídané postupy a procesy, které mění hospodářství a celou společnost. Nicholls a Murdock (2012) tyto vlny (či “éry”, “věky”, “etapy”) vymezují takto:

1. Průmyslová revoluce (1771 - 1829)
2. Věk páry a železnic (1829 - 1875)
3. Věk oceli, elektřiny a těžkého průmyslu (1875 - 1908)
4. Věk ropy, automobilů a masové výroby (1908 - 1971)
5. Věk informací a telekomunikací (1971 - ...)

Tato období s sebou tedy vždy přinesla něco nového, podstatnou změnu, jinak nastavené prostředí pro další období. Nemá samozřejmě smysl jednotlivá období rozebírat, to může

laskavý čtenář zkusit případně sám. Jen se blíže podívejme na to, co bylo hybatelem těchto změn.

Na základě řady výzkumů se zdá, že se jedná o *ekonomické*, anebo přinejmenším *politicko-ekonomické* faktory a efekty způsobující vždy novou etapu inovací, zatímco *sociální* či obecně společenské faktory hrají spíše jakousi vedlejší roli, zatímco základními hybateli jsou právě faktory převážně ekonomické.

Postupně se ale objevují další přístupy, které místo technologických a ekonomických faktorů kladou důraz na inovace a faktory sociální. Jde o přístup se zcela novou logikou, protože je nově věnována pozornost systémům a *procesům ve společenských vztazích*, ale také produkci zboží a služeb reflektující společenské a environmentální potřeby a reagující na různá tržní selhání (Goldenburg et al., 2009, podle Nicholls a Murdock 2012). Zní to možná složitě, ale podstatou je, že nejde pouze o změny v technologii, technice či pracovních postupech a procesech, jde o změny mnohem hlubší, navíc s akcentem na problémy, jež trh sám o sobě generuje.

Nicholls a Murdock ve své knize konstatují, že za šestou vlnu globálních inovačních změn považují právě *sociální inovace*, jež mají potenciál k tomu, stát se stejně převratnými a významnými, jako byly předcházející technologicko-ekonomické vlny. Autoři argumentují, že sociální inovace mají potenciál nejen přinést dílčí změny v rámci stávajícího socio-ekonomického systému, ale že mohou jít mnohem hlouběji a "narušit" a přenastavit tento systém samotný, a to tím, že modifikují tradiční instituce a vztahy mezi nimi, normy a zvyklosti.

Je zřejmé, že se jedná o přístup reagující na neschopnost trhů i vládních regulací poskytovat přijatelná a žádoucí řešení, respektující komplexní společenské vztahy a environmentální aspekty.

Sociální inovace tak představují (a ještě se k tomuto budeme na dalších stránkách vracet) produkci *nových myšlenek*, nápadů a *nových společenských struktur*, ale současně i proces změn v chápání (změny norem) toho, co jsou to veřejné statky, co je to spravedlnost a rovnost. Sociální inovace se neomezují na jeden obor či odvětví, prochází napříč celou společností i ekonomickým systémem. Takovéto změny jsou často typické neobvyklou kombinací aktérů, kteří jinak fungují samostatně na základě naprosto odlišné vnitřní logiky - soukromé firmy, veřejný sektor, neziskový sektor (občanská společnost).

Rozebereme si to. Pro firmy sociální inovace znamená:

- pochopení, že i technologická inovace může selhat, není-li v souladu se sociálními vztahy uvnitř organizace (Porter, Kramer, 2011); tomuto například velmi dobře rozumí většina neziskových organizací, kde se ztotožnění se s cíli i změnami organizace dá předpokládat skoro automaticky
- nové postavení firem ve společnosti spolu s novou "agendou" (Elkington, 1997)

Pro stát (veřejný sektor) sociální inovace znamená:

- spojení s tradicí reforem založených na předpokladu zvyšování účelnosti a hospodárnosti za podmínek omezených zdrojů a takřka neomezené poptávky (LeGrand, Bartlett, 1993)
- výzvu směrem ke změnám v organizaci produkce, mezisektorové spolupráci, apod.; jde o to, že pokud stávající systém produkuje neefektivně anebo bez respektu k rovnému přístupu ke službám, znamená změna takového systému nutně i změny v rozdělení moci, politické i ekonomické

Pro neziskový sektor či obecně občanskou společnost sociální inovace zahrnuje

- procesy změn uvnitř organizace (to zahrnuje např. změnu právní formy či spolupráci v rámci širšího institucionálního celku)
- změny ve výstupech organizace (např. nové služby)

Vzhledem k tomu, že toto není akademický text, musíme i teoretické pasáže dávkovat s mírou, abychom neodradili potenciální čtenáře. Při závěrečném vymezení sociálních inovací vycházíme ze stejných předpokladů, jako projekt ITSSOIN (www.itssoin.eu):

První předpoklad

Sociální inovace se liší podle organizační formy zúčastněných aktérů a míra a jejich zapojení, v tom smyslu, že *vlastnosti organizací neziskového sektoru* činí její vznik obzvláště pravděpodobným (jinými slovy, zejména neziskovost a zapojení dobrovolníků jsou nahlíženy jako vlastnosti, které umožňují organizaci přicházet s inovativními řešeními). Jde především o podmínku nerozdělování zisku a zapojení dobrovolné práce. Samozřejmě, že to neznamená, že by neziskové organizace byli ideálními či dokonce jedinými nositeli sociálních inovací.

Druhý předpoklad

Na tomto pozadí se sociální inovativnost dále liší podle toho, v jakém institucionálním prostředí se pohybujeme a jak je toto prostředí vnímáno jednotlivými aktéry. Sociální inovativnost potom chápeme jako schopnost vyřešit nebo přispět k řešení dříve nevhodně řešených společenských potřeb - toto řešení by mělo být jak účelné a hospodárné, tak i schopné *způsobit reálnou změnu*. Současně musí toto řešení primárně směřovat ke zlepšení situace pro příjemce služby a všechny zúčastněné subjekty (Anheier et al., 2014, s. 33). Zvýšená sociální inovativnost je charakterizována častějším a podstatným (jasně rozeznatelným nebo dominantním), ale i udržitelnějším (trvalým) zapojením se do tvorby takovýchto řešení.

POJETÍ EVROPSKÉ KOMISE

Většina definic sociálních inovací zahrnuje více (někdy snad až příliš mnoho) charakteristických rysů. Evropská komise se pokusila shrnout přístupy některých zásadních či průkopnických projektů na tomto poli a definuje sociální inovace jako:

"Vývoj a realizace nových myšlenek (výrobků, služeb a modelů) uspokojujících sociální potřeby a vytvářející nové společenské vztahy nebo způsoby spolupráce. Představuje nové reakce na naléhavé sociální požadavky, které ovlivňují společenské vztahy. Je zaměřen na zlepšení lidské spokojenosti (well-being). Sociální inovace jsou inovace, které jsou sociální jak svým cílem, tak i svými prostředky. Jsou to inovace, které jsou nejen dobré pro společnost, ale také zvyšují schopnost jednotlivců jednat "(Evropská komise, 2013, s. 6).

Všimněme si, že podstatným rysem sociální inovace je podpora vlastní schopnosti klienta, uživatele, případně komunity řešit své problémy.

Kategorie inovací ve výše uvedené definici (produkty, služby, modely) však nemusí být nutně kompletní. Další kategorie by mohly zahrnovat: nápady, procesy, struktury, chování a využívanou praxi (Cuerva, Triguero-Cano, & Córcoles, 2014, s. 105). Z hlediska technologických inovací lze některé z nich ilustrovat inovací v průmyslové výrobě: automobil (výrobek), výroba (procesy) montážní linky, štihlá výroba (struktura) a outsourcing (praxe). Není však nutné se pouštět to hlubšího rozboru, podstata je víceméně zřejmá. Nabízíme tedy ještě jednu poměrně jednoduchou definici vyvinutou projektem TEPSIE a využívanou i dalšími projekty a autory, která celkem elegantně shrnuje vše podstatné:

"Sociální inovace jsou nová řešení (produkty, služby, modely, trhy, procesy atd.), které současně uspokojují společenskou potřebu (účinněji než stávající řešení) a vedou k novým či vylepšeným schopnostem a vztahům a k lepšímu využívání prostředků a zdrojů. Jinými slovy, sociální inovace jsou dobré pro společnost i pro posílení schopnosti společnosti jednat. " TEPSIE

Zde předkládané přístupy nejsou jediné možné. Tady naleznete řadu dalších, možná vám budou některé z nich vyhovovat: <https://www.siceurope.eu/about-sic/what-social-innovation>. A to je k definici vše, neboť všechny podstatné rysy sociální inovace již byly vysvětleny.

VÝZKUM SOCIÁLNÍCH INOVACÍ

Koncept sociálních inovací lze vysledovat až k Maxi Weberovi, který si povšiml dopadů určitých "abnormalit" v sociálním chování, které vedly ke společenským změnám, jež posléze ovlivnily obecný společenský řád (srovnej např. s Bureau of European Policy Advisers - BEPA, 2011).

Nicholls a Murdock upozorňují, že ekonomický koncept inovací vychází ze Schumpetera (1883 - 1950). Schumpeter, rodák z Vysočiny a jeden z nejslavnějších světových ekonomických myslitelů, který vymezuje nové (inovační) kombinace výrobních faktorů (1911). Obdobnou typologii jako on využívá i Oslo manuál OECD/EUROSTATu (2005) používaný pro inovační šetření podnikového sektoru (Community Innovation Survey).

Primární cíle inovací v tomto tradičním pojetí jsou cíli ekonomickými. Na druhé straně, i tradiční inovace mají sociální dimenzi (podobně jako sociální inovace mohou mít ekonomické cíle). Charakter inovací se dále vyvíjí v novém tisíciletí s důrazem na spoluvytváření hodnoty se zákazníky (uživateli), zapojení uživatelů do inovačního procesu (tzv. uživatelem tažené inovace), vznikem nových globálních výzev a příležitostí, rozvojem podnikových sociálních inovací/investic se sociálním dopadem, nárůstem výzev pro veřejný sektor, zejména na vytváření nových podnikatelských příležitostí ve veřejných službách.

Co se týče historie konceptu sociálních inovací, patrně bychom mohli jít ještě hlouběji do historie. Moulaert (2013), Pasecho (2015) a v českém prostředí např. Šebestová a Palová (2016) odkazují na některé myšlenky Durkheimovy či opět Weberovy, jež jsou pro danou problematiku relevantní. Zmiňují také ale zástupce zcela odlehklých vědních disciplín, kteří přispěli k rozvoji poznání na poli sociálních inovací, například Dennise Gabora, fyzika, který mezi jinými upozornil na rozdíly mezi jednotlivými typy inovací a pojmenoval nejen inovace technické, ale i sociální. To nedokládá pouze relativní mládí tohoto konceptu, ale především jeho multioborovost. Například ve výzkumných projektech jako je TEPSIE, ITSSOIN, LIPSE či SIMPACT identifikujeme mezioborovou spolupráci, ekonomů, sociologů, politologů, právníků, ale i zástupců dalších vědních oborů. Je to dáno právě onou komplexní charakteristikou sociálních inovací, jež nemůže být uchopena za pomoci instrumentů pouze jedné disciplíny.

První výzkum na toto téma se však objevil až koncem 80. let a počátkem 90. let 20. století (viz Zapf, 1989). Od roku 2000 přitahuje téma sociálních inovací pozornost institucionálního a organizovaného výzkumu a vidíme, že spektrum výzkumů a publikací na dané téma je najednou mnohem širší. To také získalo pozornost tvůrců veřejných politik, neboť sociální inovace jsou mnohými vládami považovány za možnost nalézt řešení problémů vznikajících v důsledku finanční krize, ale obecně také společenských problémů týkajících se sociálního státu a limitů jeho fungování (Borzaga a Bodini, 2012, s. 3).

S ohledem na tento široký zájem věnovaný dnes tomuto tématu a rozsáhlé naděje, které jsou se sociálními inovacemi spojovány, je obtížné najít jasné definice, které vystihují podstatu tohoto konceptu. Většina definic zahrnuje mnoho aspektů, které jsou důležité pro sociální inovace.

Evropská komise například popisuje sociální inovace ve svém "Průvodci k sociálním inovacím" takto:

"Sociální inovace lze definovat jako rozvoj a implementaci nových myšlenek, produktů, služeb a systémových nastavení, které uspokojují sociální potřeby a vytvářejí nové společenské vztahy nebo spolupráce. Představuje nové odpovědi na naléhavé společenské potřeby, které ovlivňují proces sociálních interakcí. Je zaměřen na zvýšení lidského blahobytu. Sociální inovace jsou inovace, které jsou společenské jak svým cílem, tak i svými prostředky. Jsou to inovace, které jsou nejen dobré pro společnost, ale také zvyšují schopnost jednotlivců samostatně jednat" (Evropská komise, 2013a, s. 6). Právě tato poslední vlastnost by neměla být opomenuta. Sociální inovace nejenže by měla pomoci vyřešit nějaký problém, ale součástí tohoto řešení by mělo být, že zainteresované subjekty získají lepší schopnost jednat, aktivně přispívat k řešení (svého) problému.

Upozorněme na dvě zajímavé skutečnosti. První z nich je spíše omylem, nicméně poměrně rozšířeným. Jde o to, že sociální inovace bývají automaticky ztotožňovány s konkrétním institucionálním typem - nejčastěji se sociálními podniky. Je dobré si uvědomit, že sociální inovace nemusí nijak souviset se sociálním podnikem, který sice může odpovědně podnikat se sociálním přesahem, nicméně inovativní prvek zde může (ale nemusí) chybět. Není proto vhodné hledat mezi těmito dvěma fenomény automaticky spojitost.

Další poznámka se vztahuje k původu, ke zdrojům sociálních inovací. V jiné naší studii řešíme právě tento problém, a to zejména ve vztahu k akceleračnímu vlivu veřejných financí umožňujících či podporujících vznik a rozvoj sociálních inovací. Šebestová a Palová (2016) uvádějí, že právě vznik sociálních inovací často na podpoře z veřejných prostředků závisí, a to zejména v regionech, jež jsou relativně méně rozvinuté. Tato otázka není takto jednoduše zodpověditelná, i když je zřejmé, že EU právě v sociálně inovativních řešeních spatřuje jeden z nástrojů řešení socio-ekonomických problémů, jako je například nezaměstnanost či pracovní reintegrace ohrožených skupin. Položme si ale otázku, která na tomto místě musí nutně zůstat nezodpovězená: jsou-li (některé) sociální inovace při svém vzniku závislé na veřejných penězích, jaká je jejich dlouhodobá udržitelnost? Anebo jinak, jsou inovace závislé na veřejných dotacích opravdu žádoucí?

Šebestová, Palová (2016) upozorňují na názor, že sociální inovátoři mohou na trhu přežít (a jsou tedy ekonomicky efektivní), protože pomáhají zaplnit mezeru mezi státem a trhem. Boettke a Rathbone podle těchto autorek vidí jako zdroj sociálních inovací *neziskový sektor spolupracující s místní komunitou*. To je logický předpoklad, neboť neziskové organizace jsou právě k takové činnosti, tedy kooperaci s prostředím, v němž působí, dobře vybaveny. Ovšem další jejich tvrzení, a sice, že sociální inovátoři musí tradičně spoléhat na osobní finance a mikrofinancování, často s pomocí přátel či rodiny. A takovéto tvrzení lze např. v českém prostředí poměrně snadno vyvrátit. Jak citované autorky samy dokládají, technologický pokrok

a další faktory způsobují, že sociální inovace nejsou limitovány pouze na tyto případy a konkrétní typy institucí.

SOCIÁLNÍ INOVACE V EVROPSKÝCH POLITIKÁCH A VZTAH K NEZISKOVÉMU SEKTORU

SOCIÁLNÍ INOVACE A POLITIKA EU

Velmi zajímavá je problematika propojení neziskové organizace (a obecně neziskového sektoru nebo jeho částí) se sociálními inovacemi. Pokusíme se odpovědět na následující tři otázky:

1. Jak jsou sociální inovace chápány v rámci politik EU?
2. Jak jsou sociální inovace chápány v jednotlivých evropských zemích, a to včetně ČR?
3. Jsou neziskové organizace typickým (nebo snad dokonce nejvhodnějším) nositelem sociálních inovací?

I dnes, v roce 2017, stále platí, že existuje jen velmi málo literatury a ještě méně spolehlivých (tedy vědeckých) důkazů o vzájemném propojení či vztahu mezi sociálními inovacemi, politikou sociálních inovací a neziskovými organizacemi.

V politických dokumentech EU najdeme časté odkazy na to, že neziskový sektor je významným faktorem při realizaci sociálních inovací; je ovšem pravdou, že existují i pohledy akcentující ve vztahu k sociálním inovacím spíše právě sociální podniky a sociální podnikatele, jakkoliv ani tyto pojmy nejsou ještě definovány tak, aby byly chápány ve všech zemích stejně.

Existuje také několik mezinárodních výzkumných projektů zaměřených na sociální inovace, z nichž některé byly řešeny i s účastí českých výzkumných institucí, ale pouze v rámci několika z nich identifikujeme přímé spojení mezi sociální inovací či inovativností a neziskovým (občanským) sektorem. Typické je naopak právě spojování tématu sociálních inovací se sociálním podnikáním a sociálními podniky. Domníváme se ovšem, že stejně jako ne všechny sociální podniky musí nutně představovat inovaci, lze naopak pojmenovat některé vlastnosti, které tak trochu "předurčují" neziskové organizace k tomu, být ideálními nositeli sociálně inovativních řešení společenských problémů v nejširším slova smyslu.

Průnik mezi politikou, sociálními inovacemi a neziskovým sektorem je na politické úrovni nejlépe patrný v případě dvou klíčových iniciativ strategie Evtopa 2020. Jednou z nich je *Unie inovací*, což je jedna ze sedmi stěžejních iniciativ Evropa 2020 směřující k vytvoření prostředí vstřícného k inovacím, tak, aby se *"skvělé myšlenky mohly snáze přerodit ve zboží a služby, což by přineslo naší ekonomice růst a pracovní místa"* (http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm).

Evropská platforma pro boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení je jednou ze sedmi stěžejních iniciativ strategie Evropa 2020 (stejně jako Unie inovací) pro inteligentní a udržitelný růst podporující sociální začlenění. Zemím EU má pomoci vymanit 20 milionů lidí z chudoby a

sociálního vyloučení, v nichž se v současné době ocitli. Činnost platformy byla zahájena v roce 2010. Aktivní bude do roku 2020 (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=cs>).

Tyto iniciativy v rámci svého obsahu přímo odkazují na roli subjektů občanské společnosti a neziskového sektoru při realizaci sociálně inovativních řešení. Je tady ovšem jedno velké ALE. Politické iniciativy EU týkající se sociálních inovací a jejich uvádění v život však zdaleka nejsou plně a stejným způsobem implementovány v jednotlivých členských státech EU. V některých zemích a některých oblastech veřejné politiky jsou sociální inovace využívány jako přímý nástroj sociálního a ekonomického rozvoje ve shodě se záměry politiky EU, v jiných zemích je pak koncept sociálních inovací a s nimi spojených politik méně výrazný, jinde pak v podstatě neexistující. Také pro českou republiku donedávna platilo spíše určité ignorování problematiky sociálních inovací. Podotkněme, že je to zčásti možná i jazykový problém, neboť české slovo “sociální” evokuje zúžený význam tohoto pojmu a jeho souvislost s oblastí sociálních služeb, což znamená určitou redukci původního významu.

Samotný termín “sociální inovace” je Evropskou komisí definována takto: *Social innovation means developing new ideas, services and models to better address social issues. It invites input from public and private actors, including civil society, to improve social services* (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1022&langId=en>). Nové myšlenky, nové nápady, služby a modely lépe reagující na společenské problémy. A povšimněme si, že ke konečnému cíli, tedy obecně zlepšení veřejných služeb, má vést propojení veřejného i soukromého kapitálu (což neznamená nutně pouze finanční prostředky), včetně zapojení občanské společnosti.

Stejně tak neziskové organizace jsou v některých zemích a oborech považovány za důležité, především ve své úloze poskytovatelů sociálních služeb; v jiných zemích jsou považovány za důležité spíše proto, že podporují nebo prosazují zájmy ohrožených skupin, a proto jsou také považovány za důležité platformy, které mohou ovlivňovat vývoj sociálních inovací.

Současná a stále živá diskuse o významu či smyslu sociálních inovací v evropském politickém rámci a o úloze neziskového sektoru v této oblasti v některých zemích upozorňuje zejména na takové důležité otázky, jako je trvalá udržitelnost inovativních řešení, nezávislost organizací, stejně jako úlohu a charakter vztahů se státem, resp. veřejným sektorem a podnikatelským světem.

Existuje však stále relativní nedostatek znalostí (a dokonce i výzkumu) o veřejných politikách, iniciativách a podpůrných strukturách sociálních inovací - otázky, ohledně kterých chybí uspokojivé informace, například pokud jde o šíření, přenos a především dopad (impact) inovací.

Hlavní politické rámce a trendy v oblasti sociálních inovací na úrovni Evropské unie, jakož i to, jak iniciativy na této úrovni měnily prostředí a šířily se na vnitrostátní úrovni - to vše jsou velmi důležité faktory, neboť stanovují podmínky fungování pro neziskový sektor a jeho organizace v této oblasti a pro další rozvoj evropského rámce sociálních inovací.

Je důležité zdůraznit, že není možné jednoduše identifikovat přenos, resp. šíření politik sociálních inovací vyvinutých na úrovni EU ani pro jednotlivé země, ani pro konkrétní obory či odvětví. Dosud omezený, ale přesto viditelný dopad je pravděpodobně lépe popsateľný z hlediska probíhajícího *procesu přenosu*, resp. *šíření inovací* (Czarniawska & Sevón, 2006; Sahlin & Wedlin, 2008), kde jsou rámce a jednotlivé složky politiky v jednotlivých národních nebo specifických terénních prostředích různými způsoby modifikovány.

SOCIÁLNÍ INOVACE VE VZTAHU K NEZISKOVÝM ORGANIZACÍM

Potenciální úlohu neziskového sektoru můžeme spatřovat nejen v případech "revolučních" změn a radikálních sociálních hnutí, ale také v méně sporných a méně viditelných aktivitách občanské společnosti a společenství občanů vzniklých "zdola", která obhajují a realizují akce v zájmu nejrozličnějších společenských skupin. Můžeme například identifikovat výrazný společenský dopad neziskového sektoru v případě advokačních organizací, které dlouhodobě a významně působí na nadnárodní společnosti, aby byly environmentálně či společensky odpovědnější a přispěly tak k rozvoji nových norem a postupů.

Mnohé z těchto jevů mohou být popsány jako sociální inovace. Rovněž můžeme identifikovat sociální inovace v souvislosti s činnostmi sociálních podnikatelů, nadacemi podporujícími např. (ale nejen) lékařský výzkum a charitativní organizace, které se snaží zlepšit životní úroveň chudých či různým způsobem znevýhodněných a ohrožených lidí.

Někteří autoři (a my se mezi ně počítáme také) se domnívají, že činnost neziskového sektoru je často velmi silně motivována právě snahou vytvořit sociální inovaci - tedy nové či lepší řešení přetrvávajících problémů. Samozřejmě, že nositelé sociálních inovací v těchto pojmech pravděpodobně většinou ani neuvažují, to však na věci nic nemění.

Nezpochybnujeme ovšem roli, kterou v procesu tvorby inovací hrají veřejné politiky. Existuje například globální hnutí (podporované Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem), které se zaměřuje na spravedlnost a "řádnou správu věcí veřejných" a cílí na změnu způsobu jednání nadnárodních společností a mezinárodních institucí na celém světě. Dalším příkladem může být "globální smlouva" iniciovaná Organizací spojených národů a realizovaná závazkem "společensky odpovědných" podnikatelů. Naopak, sociální inovace je málokdy výsledkem snahy izolovaně působícího subjektu, mnohem častěji se jedná o různá (mezi)sektorová partnerství, proto se pokoušíme se identifikovat všechny subjekty zapojené do relevantních procesů sociálních inovací.

Zde uváděné příklady slouží pouze k tomu, aby ukázaly, proč se lze domnívat, že neziskový sektor je vhodným nositelem sociálních inovací. Popřípadě, a na tom byl postaven například evropský výzkumný projekt ITSSOIN, proč je v oblasti sociálních inovací skoro "ideálním" institucionálním typem.

Sociální inovace a dobrovolná práce

Někteří autoři (v evropském kontextu zejména R. Bekers) si kladou ve spojení se sociálními inovacemi otázku, jaký vliv na ně má dobrovolnictví, resp. jaké jsou podstatné dopady dobrovolnictví na sociální inovace? Je dobrovolná práce podstatným faktorem ovlivňujícím vznik sociální inovace?

Dobrovolná práce se zdá být zajímavým prvkem působícím na sociální inovace, a protože jde současně o podstatnou, ba základní vlastnost mnoha neziskových organizací, je to zajímavá otázka. Dobrovolnictví je důležitou a specifickou formou činnosti vyznačující se aktivitami (prací), jež nejsou žádným *hmotným* způsobem kompenzovány. Inovace, které lze zpeněžit na komerčních trzích, se pravděpodobně budou realizovat kvůli jejich potenciální ziskovosti. Sociální inovace se naopak často objevují *navzdory* nedostatkům komerčních trhů, na kterých by mohly být prodávány zákazníkům.

Je tedy logické předpokládat, že dobrovolníci, kteří pracují bez nároku na odměnu, hrají klíčovou roli při vzniku právě *sociálních* inovací.

Navzdory několika výzkumům, a také navzdory určité logice tohoto předpokladu, není snadné vyvodit obecné závěry o významu sociálních inovací v neziskovém sektoru ve vztahu k aspektu dobrovolnictví (jinými slovy, nelze jednoznačně tvrdit, že tam, kde existuje v organizaci dobrovolná práce, můžeme automaticky očekávat vznik sociálních inovací). Současný stav znalostí nám toho bohužel v tomto směru neumožňuje moc říci. Důležitým aspektem, který je třeba vzít v úvahu, je čas, resp. životní cyklus organizace. Mnoho renomovaných a "zaběhnutých" organizací neziskového sektoru započalo své aktivity jako malé iniciativy. Jaká je míra inovačních aktivit v celém životním cyklu organizací? Jak organizace fungují profesionálně, jak řídí inovace? Rovněž je důležité uvědomit si měnící se role dobrovolníků v různých fázích inovačního procesu, od generování nápadů, přímého poskytování služeb a produktů a samozřejmě i šíření inovací.

STRATEGICKÉ DOKUMENTY TÝKAJÍCÍ SE SOCIÁLNÍCH INOVACÍ

Sociální inovace představují v České republice relativně novou koncepci a není proto divu, že nejen laická, ale částečně ani odborná veřejnost tento pojem buď nezná anebo jeho obsah a význam jen tuší (pokud jej přímo neodmítá). Je pravdou, že tento pojem je u nás spojen především s Evropskou unií, resp. s jednotlivými operačními programy (Eriksson et al., 2014, s. 50). Příčina je zřejmá, jsou to právě programy evropských fondů, jež podporují vznik, ale i výzkum a popularizaci sociálních inovací. To je patrně také důvodem, proč v českém kontextu nalézáme řadu národních a regionálních politik v oblasti inovací obecně (ovšem kromě inovací sociálních) a pouze v jednom případě právě v oblasti sociálních inovací (SI).

Tato pasáž má za úkol zmapovat to, co se na poli sociálních inovací děje v rovině české veřejné politiky. Protože i když praxe někdy může předběhnout nejen teorii, ale také právní vymezení, což se u nás do jisté míry v této oblasti dělo a děje, je naprosto zásadní vědět, jak se k sociálním inovacím staví veřejný sektor, veřejná správa a její jednotlivé orgány a reprezentanti. Níže tedy naleznete:

- Platné i již neaktuální strategické dokumenty s výskytem sousloví "sociální inovace" (někdy včetně uvedení místa výskytu či kontextu),
- příklady některých strategických dokumentů bez přímého výskytu sousloví "sociální inovace" nicméně s inovacemi souvisejících,
- příklady možné podpory (především OPZ a některé výzvy) z prostředků EU,
- dokumenty z dílny MPSV s účelem informovanosti o sociálních inovacích.

Nejedná se o výčet vyčerpávající, má být spíše informativní a má pomoci blíže pochopit prostředí, ve kterém jsou sociální inovace realizovány a implementovány do procesu řešení socio-ekonomických problémů.

Hlavní zdroje našeho hledání:

- Nejprve jsme hledali strategické dokumenty na www.databaze-strategie.cz a snažili se identifikovat ty strategie, které se názvem alespoň trochu blížili pojmu "sociální inovace",
- Aktualizovali jsme strategie identifikované v rámci projektu ITSSOIN,
- A nakonec jsme prohledali stránky jednotlivých ministerstev a předkládáme zde vše, co se nějakým způsobem týká sociálních inovací

STRATEGICKÉ DOKUMENTY (S PŘÍMÝM VÝSKYTEM SPOJENÍ *SOCIÁLNÍ INOVACE*)

- **Národní priority orientovaného výzkumu experimentálního vývoje a inovací (2012)**
 - str. 19 (3.4.5. Člověk, věda a nové technologie; v rámci Sociální a kulturní výzvy) příloha 5 Sociální a kulturní výzvy - podrobná specifikace prioritní osy
 - str. 4, str. 20, str. 24, str. 25, str. 31
 - <https://www.databaze-strategie.cz/cz/urad-vlady/strategie/narodni-priority-orientovaneho-vyzkumu-experimentalniho-vyvoje-a-inovaci-2012?typ=download>

- **Národní výzkumná a inovační strategie pro inteligentní specializaci České republiky (2014)**
 - str. 40, str. 70 - 80, str. 81, str. 102, str. 136 - 139
 - <https://www.databaze-strategie.cz/cz/urad-vlady/strategie/narodni-vyzkumna-a-inovacni-strategie-pro-inteligentni-specializaci-ceske-republiky-narodni-ris3-strategie-2014?typ=download>

- **Strategie sociálního začleňování (2014 - 2020)**
 - str. 57 (kapitola: Podpora dalším začleňujícím veřejným službám)
 - <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mpsv/strategie/strategie-socialniho-zaclenovani-2014-2020?typ=download>
 - (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2014; Dokument představuje strategii vlády pro oblast sociálního začleňování od Ministerstva práce a sociálních věcí. Obsahuje přehled strategií a nástrojů boje proti chudobě, které zahrnují také sociální inovace. Jedná se o jeden z prvních (a doposud o jeden z mála) oficiálních vládních materiálů, které používají termín "sociální inovace". Nicméně, tento dokument samozřejmě není zaměřen pouze a výlučně na oblast inovací.)

- **Regionální inovační strategie hlavního města Prahy (2014)**
 - str. 50
 - <https://www.databaze-strategie.cz/cz/pha/strategie/regionalni-inovacni-strategie-pro-prahu?typ=download>
 - (Regionální inovační strategie hlavního města Prahy (Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, 2014)). Dokument se zaměřuje na regionální strategii města Prahy a zpracovává konkrétní části strategického rozvoje města, které souvisí s inovacemi. Tento dokument lze označit jako zajímavý příklad místní politiky týkající se sociálních inovací.

DALŠÍ STRATEGIE SE VZTAHEM K SOCIÁLNÍM INOVACÍM

V České republice nepatří doposud pojem sociální inovace mezi běžně využívané a je zřejmé, že jej neužívá a nerozumí mu nejen laická veřejnost, ale ani část veřejnosti odborné. Lze také vysledovat, že částí odborné veřejnosti je tento pojen přímo odmítán, a to na rozdíl od inovačních či technologických, které samozřejmě nepopírá nikdo.

To vše je zcela v souladu s tím, že relativně omezený počet dokumentů veřejné politiky se zabývá sociálními inovacemi přímo, resp. jako hlavním či závažným tématem. Nicméně tento fenomén je v české společnosti zcela reálný, nehledě na jeho veřejnou reflexi.

V této souvislosti lze zmínit i některé veřejně politické dokumenty, jež se inovačních aktivit sice týkají, ale přímo sociální inovace nezmiňují. Na národní úrovni se jedná například o tyto dokumenty:

- **Národní inovační strategie (2012-2020)**

<https://www.databaze-strategie.cz/cz/mpo/strategie/narodni-inovacni-strategie-ceske-republiky?typ=download>

(Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2011). Jedná se o prozatím poslední strategický dokument v oblasti inovací, který byl schválen vládou ČR a který by měl sloužit jako platforma pro aktualizaci druhého dokumentu. Dokument je důležitý jako poslední strategický dokument veřejné inovační politiky, který se zabývá aktuálními problémy a trendy v této oblasti.

- **Národní politika výzkumu, vývoje a inovací (2016-2020)**

<https://www.databaze-strategie.cz/cz/urad-vlady/strategie/narodni-politika-vyzkumu-vyvoje-a-inovaci-ceske-republiky-na-leta-2016-2020?typ=download>

- **Národní politika výzkumu, vývoje a inovací (2009-2015)**

<https://www.databaze-strategie.cz/cz/urad-vlady/strategie/narodni-politika-vyzkumu-vyvoje-a-inovaci-2009-2015?typ=download>

(Rada pro výzkum, vývoj a inovace, 2009). Tento dokument se týká politik EU, sociální politiky a nezbytných změn české inovační politiky, která se jich týkají. Zahrnujeme tento dokument do vzorku jako hlavní zdroj politické koncepce národních výzkumných a inovačních strategií.)

- **Národní inovační politika 2005 – 2010**

<https://www.mpo.cz/dokument4415.html>

(Rada pro výzkum, vývoj a inovace, 2005). Dokument představuje skutečný základ české inovační politiky, definuje základní koncepce a stanovuje priority pro budoucí politiky a

opatření. Je důležité poznamenat, že opět vychází z doporučení a závěrů evropských institucí. Zabývá se především obchodem, konkurencí na trhu a technologickými inovacemi, a také formuluje českou inovační politiku a to, jak je tato politika chápána vládou.)

Samozřejmě, také na úrovni krajů existují inovační strategie. Zmiňme příklad Jihočeského, Jihomoravského, či Olomouckého kraje. Je zajímavé, že i tyto vyšší samosprávné celky si uvědomují důležitost inovativních řešení technických i obecně společenských problémů.

PODPORA SOCIÁLNÍCH INOVACÍ

V oblasti finanční podpory lze identifikovat několik zdrojů. Jedním z nich jsou výzvy v rámci evropských strukturálních fondů, především pak Operační program Zaměstnanost (OPZ, MPSV 2014 - 2020), který má celou prioritní osu zaměřenou na podporu Sociálních inovací

<https://www.databaze-strategie.cz/cz/mpsv/strategie/operacni-program-zamestnanost-2014-2020?typ=download>

PŘÍKLAD VÝZEV PODPORY ESF:

(nejde ovšem o všechny, pouze o ty, které to mají v názvu, byť by už některé třeba nebyly aktuální; stručná anotace je uvedena pouze u těch, které jsou v platnosti v roce 2017)

b7 (OPLZZ 2007 - 2013) Sociální inovace

<https://www.esfcr.cz/vyzva-b7>

d7 (OPLZZ 2007 - 2013) Výzva na podporu sociálních inovací

<https://www.esfcr.cz/vyzva-d7>

č. 18 (OPZ 2014 - 2020) Projekty veřejné správy zaměřené na inovace v tematických oblastech OPZ

<https://www.esfcr.cz/vyzva-018-opz>

V rámci této výzvy je podporována příprava a testování nových systémových řešení přetrvávajících problémů v oblasti veřejných služeb (zejm. oblasti sociální integrace, zaměstnanosti a veřejné správy). To je vlastně typické pro podstatu sociálních inovací, tedy nacházení nových způsobů řešení přetrvávajících problémů, které jaksí vzdorují tradičním pokusům a způsobům řešení. V tomto případě to konkrétně znamená například podporu změn v poskytování veřejných služeb a nových služeb a produktů ve prospěch cílových skupin, stejně jako jsou předmětem podpory systémové změny koncepce veřejných služeb, např. rozvoj mezisektorové spolupráce a propojování aktérů k účinnějšímu řešení problémů znevýhodněných skupin na hranici různých institucionálních sektorů (např. zdravotní x sociální

oblast, sociální oblast x trestní justice aj.); zavádění nových forem sdílení informací a posilování vlivu uživatelů/občanů na nastavení a chod veřejných služeb. Další oblastí jsou nové formy financování pro řešení přetrvávajících sociálních problémů

Tato výzva míří i na podporu přenosu fungujících zahraničních inovací - metod, postupů - v oblasti sociální integrace, zaměstnanosti a veřejné správy a na vytváření podpůrných aktivit pro sociální inovace, jako je podpora pobídek k (sociálním) inovacím ve veřejných službách, podpora zaměstnanců veřejných služeb jako „inovátorů zdola“, apod.

č.24 (OPZ 2014 - 2020) Sociální inovace v oblasti sociálního začleňování a přístupu na trh práce pro nejohroženější skupiny

<https://www.esfcr.cz/vyzva-024-opz>

č. 124 (OPZ 2014 - 2020) Podpora inovačního prostředí

<https://www.esfcr.cz/vyzva-124-opz>

DALŠÍ RELEVANTNÍ DOKUMENTY

Jedná se o dokumenty vydané či iniciované veřejnou správou, především MPSV, jež mají osvětový a informační, snad i motivační charakter:

Brožura MPSV - Sociální inovace pro zvědavé, odvážné a tvořivé (pro OPLZZ 2015)

www.mpsv.cz/files/clanky/22765/socialni_inovace_pro_zvidave.pdf

Jde o motivačně-návodnou publikaci iniciovanou MPSV, která má charakter průvodce pro (začínajícího) sociálního podnikatele. Jedním z cílů publikace je i napomoci při realizaci inovačního projektu v některé z výzev zaměřených na sociální inovace ve výše zmíněném Operačním programu Zaměstnanost.

Brožura MPSV - Implementace podpory sociálních inovací - příručka implementace soc. inovací (pro OPLZZ 2012)

https://www.esfcr.cz/detaily-dokumentu?p_p_id=110_INSTANCE_gKXYaK9P5PQX&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&_110_INSTANCE_gKXYaK9P5PQX_struts_action=%2Fdocument_library_display%2Fview_file_entry&_110_INSTANCE_gKXYaK9P5PQX_fileEntryId=748728&_110_INSTANCE_gKXYaK9P5PQX_redirect=https%3A%2F%2Fwww.esfcr.cz%2Fvyhledavani%3Fp_auth%3Dy0YWP8

[aH%26p_p_id%3DPortalSearchPortlet WAR esportalportletapplication%26p_p_lifecycle%3D1%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_count%3D1%26 PortalSearchPortlet WAR esportalportletapplication start%3D30%26 PortalSearchPortlet WAR esportalportletapplication query%3Dsoci%25C3%25A1n%25C3%25AD%20Binovace%26 PortalSearchPortlet WAR esportalportletapplication searchType%3DALL%26 PortalSearchPortlet WAR esportalportletapplication end%3D60%26 PortalSearchPortlet WAR esportalportletapplication javax.portlet.action%3Dportalsearch& 110 INSTANCE gKXYaK9P5PQX_searchResultDetail=true](http://www.esportalportletapplication.com/lifecycle/normal/view/column-1/column-count/1/PortalSearchPortlet%20WAR%20esportalportletapplication%20start%3D30%26PortalSearchPortlet%20WAR%20esportalportletapplication%20query%3Dsoci%25C3%25A1n%25C3%25AD%20Binovace%26PortalSearchPortlet%20WAR%20esportalportletapplication%20searchType%3DALL%26PortalSearchPortlet%20WAR%20esportalportletapplication%20end%3D60%26PortalSearchPortlet%20WAR%20esportalportletapplication%20javax.portlet.action%3Dportalsearch&_110_INSTANCE_gKXYaK9P5PQX_searchResultDetail=true)

Toto je skutečně zajímavý a užitečný dokument. Ačkoliv, jak se v něm uvádí, jeho cílem je “seznámit (potenciální) žadatele o veřejnou podporu se základními pojmy a možnostmi přístupu při tvorbě a realizaci projektů v oblasti sociálních inovací”, nalézáme zde i přesah do “teorie”, takže i nepoučený čtenář se může poučit o základních pojmech konceptu sociálních inovací a jejich projektové realizace, ale i o širším kontextu.

Tento dokument z roku 2012 označuje sociální inovace za “dosud nový a neusazený koncept”, který “nenabízí obecně přijímané vymezení, které však ani vzhledem k jeho podstatě není možné”. Ona neusazenost je svým způsobem relevantním postřehem i dnes, pět let po sepsání příručky. Lze patrně také souhlasit s tím, že vymezení sociálních inovací je racionální formulovat pro daný oborový a aplikační kontext a formulaci přizpůsobovat vývoji poznání v čase.

Pro zájemce uveďme hlavní tematické celky této brožury:

- Význam a kontext sociálních inovací,
- specifika inovačních projektů,
- sociální dimenze inovací,
- dynamika sociálních inovací,
- hodnocení sociálních inovací,
- inovační cyklus,
- hodnocení sociálních inovací,
- překážky sociálních inovací,
- podpora inovací a sociálních inovací v EU,
- podpora inovací a sociálních inovací v ČR

ZDROJE

Anheier, H. K., & Krlev, G. (2014). Welfare regimes, policy reforms, and hybridity.

Borzaga, C., Bodini, R., Carini, C., Depedri, S., Galera, G., & Salvatori, G. (2014). Europe in transition: The role of social cooperatives and social enterprises.

Cantor, R. A., Henry, S., & Rayner, S. (1992). *Making Markets: An interdisciplinary perspective on economic exchange* (Vol. 135). Greenwood Publishing Group.

Cuerva, M. C., Triguero-Cano, Á., & Córcoles, D. (2014). Drivers of green and non-green innovation: empirical evidence in Low-Tech SMEs. *Journal of Cleaner Production*, 68, 104-113.

Czarniawska, B., & Sevón, G. (Eds.). (1996). *Translating organizational change* (Vol. 56). Walter de Gruyter.

Empowering people, driving change. *Social innovation in the European Union. Bureau of European Policy Advisors, Publications Office of the European Union, Luxembourg.*

Moulaert, F. (Ed.). (2013). *The international handbook on social innovation: collective action, social learning and transdisciplinary research*. Edward Elgar Publishing.

Murray, R., Caulier-Grice, J., & Mulgan, G. (2010). *The open book of social innovation*. London: National endowment for science, technology and the art.

Nicholls, A., & Murdock, A. (2012). The nature of social innovation. In *Social innovation* (pp. 1-30). Palgrave Macmillan UK.

Sahlin, K., & Wedlin, L. (2008). Circulating ideas: Imitation, translation and editing. *The Sage handbook of organizational institutionalism*, 218, 242.

Palová, Z., & Šebestová, J. (2016). Support of Social Innovations: Subsidies from the Operational Programme Education for Competitiveness. *on European Integration 2016*, 708.

Online zdroje

Innovation Union. A Europe 2020 Initiative. http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm

[ITSSOIN. Social Innovation & Civil Engagement. www.itssoin.eu](http://www.itssoin.eu)

[TEPSIE. Defining social innovation. www.tepsie.eu](http://www.tepsie.eu)